

PAPER DETAILS

TITLE: BALKAN ÜLKELERİNDE BANKA KARLILIGINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

AUTHORS: Erdem ÖNCÜ

PAGES: 479-492

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1932111>

BALKAN ÜLKELERİNDE BANKA KARLILIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Erdem ÖNCÜ*

Öz: Bankaların ve firmaların yönetimindeki standartizasyon ve kalite ekonomik büyüme için çok önemlidir. Finansal sistemin en önemli paydaşı olan bankalar rolleri nedeniyle ekonomilerin gelişmesinde kritik bir konuma sahiptirler. Bankacılık sektörü hem ihtiyaç olan fonun sağlanması hem de fazla fona sahip olan kurum veya kişilerin fonlarını değerlendirebilmesini sağlamaktadır. 2008 mortgage krizinde dünya, servet ve istihdamda büyük kayıplara neden olan ve gelişmiş ülkelerin ekonomisine yıkıcı zararlar veren büyük bir finansal krizle karşı karşıya kaldı. Yaşanan finansal krizle birlikte bankacılık sisteminde sermaye kalitesi bazında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bankalar daha kaliteli varlık yapısı arayışına girmişlerdir. Balkan ülkelerinde bulunan bankalar da süreç ile birlikte yönetim kalitesini artırmışlardır. Literatürde özellikle son yıllarda balkan ülkelerinde banka karlılığını araştıran birçok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışma, mevcut ekonomik çerçeveden bankaların belirli özellikleri ve ekonomik faktörlerin balkan ülkelerinde bulunan bankaların karlılığı üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Banka karlılığını etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan ülkelerinde bulunan bankaların ülke düzeyinde 2008-2017 yılları arasındaki verileri kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, varlık getiri oranı ve öz sermaye getiri oranı için enflasyon, takipteki krediler ve maliyet gelir oranı negatif etkide bulunmakta iken ekonomik büyüklük pozitif etkide bulunmaktadır. Ayrıca, istatistiksel olarak anlamlı etkiyi sadece ekonomik büyüklük değişkeni ile takipteki kredilerin gösterdiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Ülkeleri, Banka Karlılığı, Takipteki Krediler.

*Dr., Akdeniz Karpaz Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC, e-mail: erdem.oncu@akun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3506-5803.

THE FACTORS AFFECTING BANK PROFITABILITY IN BALKAN COUNTRIES

Abstract: Standardization and quality in the management of banks and firms are crucial for economic growth. Banks, which are the most important stakeholders of the financial system, have a critical position in the development of economies due to their role. The banking sector provides both the necessary funds and the ability of institutions or individuals with excess funds to evaluate their funds. In the 2008 mortgage crisis, the world was faced with a major financial crisis that caused massive losses in wealth and employment and devastatingly damaged the economies of developed countries. With the financial crisis, differences in the banking system have emerged in terms of capital quality. Banks have sought a better quality asset structure. Banks in the Balkan countries have also increased their management quality with the process. In the literature, especially in recent years, there are many studies investigating the profitability of banks in the Balkan countries. This study was conducted to investigate the effects of certain characteristics of banks and economic factors on the profitability of banks in the Balkan countries in terms of the current economic framework. In order to examine the factors affecting bank profitability, the research was carried out using the country-level data of the banks in Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Macedonia, Serbia, Slovenia, Turkey and Greece between the years 2008-2017. According to the findings, while inflation, non-performing loans and cost-income ratio have a negative effect on the return on assets and return on equity, economic size has a positive effect. In addition, it was observed that only the economic size variable and non-performing loans had a statistically significant effect.

Key Words: Balkan Countries, Bank Profitability, Non-Performing Loans.

Giriş

Bankacılık sistemi, herhangi bir ülkede ekonomik kalkınmanın en önemli belirleyicilerinden biridir. Borç verenler ve alanlar arasındaki aracılık işlevi nedeniyle, bankalar tüm ekonomiler için önemli bir role sahiptir. Bir yandan tasarruf edenler, fazla fonlarıyla faiz geliri elde etme şansına sahip olabilirler. Öte yandan bankaların para yaratma fonksiyonu sayesinde yatırımcılar ticari faaliyetleri için ihtiyaç duydukları kaynağa ulaşabilmektedir. Ayrıca tüketiciler de gelecekteki gelirlerini harcayabilmektedirler. Bankalar işlevlerini sürdürürken ülkedeki yatırım ve tüketim miktarlarına katkı sağlamaktadırlar. Bankaların para yaratma fonksiyonu ekonomik aktivitenin hızlanmasına yardımcı olmaktadır. Tasarruflar etkin bir şekilde yatırımlara dönüştürülebilmektedir. Böylece

bankalar faaliyetleri ile ekonomik büyümeyi sağlamaktadırlar. Bu bağlamda, ülkeler bankacılık sistemini ekonomiye dahil ekmekte başarısızlık yaşarlarsa ihtiyacı olan fonu sağlayamayan firmalar faaliyetlerini sürdüremeyecekler ve dolayısıyla ekonomik kalkınma gerçekleşmeyecektir. Ayrıca, bankacılık sektörü, çok sayıda kişiye istihdam sağlaması nedeniyle ülkenin işsizlik oranlarını düşürmektedir.¹

Bankalar ve diğer finansal araçlar, özellikle alternatif finansman kaynaklarının sınırlı olduğu veya mevcut olmadığı gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın belirleyicilerindendir. Bankalar firmaların ihtiyacı olan finansmanı sağlayarak hem firmaların hayatta kalmasına olanak vermekte hem de karlı yatırım projelerinin kaynaklıktan dolayı kaçırılmasını önlemektedir. Bankalar doğru denetim ve yönetim ile birlikte kaynağa ihtiyacı olan firmaların tespitinde bulunarak kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayabilmektedirler. Ayrıca kredi süreci sonrasında bankaların borçluları izlemesi sonucunda bir borçlunun bir krediyi geri ödeme kabiliyetini zayıflatabilecek aşırı riskli yatırım faaliyetlerine karşı uyarılabilmesini sağlamaktadır. Uzun vadeli banka-borçlu ilişkileri yoluyla, bankalar hem yatırım kararlarında hem de finansman kararlarında firmalara danışmanlık hizmetinde bulunabilmektedirler. Böylece toplanan fonların tahsisinde ve firmalar tarafından değerlendirilmesinde verimliliğe ve ekonomik büyümeye ulaşılabilir.²

Ticari bankalar, bölgesel ekonomilerde önemli bir rol oynamaktadır. Düşük karlılık ile daha da kötüleşebilen kırılgan bir bankacılık sistemi, ülkenin tüm finansal sistemine zarar verebilir ve hatta özellikle uluslararası bankacılık işlemleri söz konusu olduğunda diğer ülkelere bile sıçrayabilir. Bankalar, hane halklarından, özel şirketlerden, devlet sektörlerinden ve diğer kurumlardan önemli miktarda mevduat tutmaktadırlar. Finansal aracılık işlevini yerine getiren bankalar, fonları tasarruf sahiplerinden borç alanlara yönlendirerek, genellikle ekonomik büyümeyi teşvik eden makroekonomik faaliyete katkıda bulunur. Bankalar aynı zamanda para politikasının izlenebileceği ve hedeflerine ulaşılabilirliği bir kanaldır, çünkü bankalar, ekonomideki finansal kaynakları harekete geçirmede birincil işlevini yerine

¹Serhat Yüksel, Shahriyar Mukhtarov, Elvin Mammadov ve Mustafa Özşarı, "Determinants of profitability in the banking sector: an analysis of post-soviet countries", *Economies*, 6(3), (2018), 41.

²Demetriades Panicos ve David Fielding, "Information, institutions, and banking sector development in West Africa", *Economic Inquiry*, 50.3 (2012): 739-753.

getirirken aynı zamanda para arzını da düzenlemek için kullanılabilir.³

Bu çalışmada Balkan ülkelerinde hizmet veren bankaların banka karlılığını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Banka karlılığını etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan ülkelerinde bulunan bankaların ülke düzeyinde 2008-2017 yılları arasındaki verileri kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada panel veri analizi yöntemlerinden rassal etkili panel regresyon kullanılmıştır. Çalışma örnekleme ve veri periyodunun güncelliği bakımından literatüre katkı sağlayacak özgün bir araştırmayı içermektedir.

1. Literatür taraması

Literatürde banka karlılığı genellikle iç ve dış faktörlerin bir fonksiyonu olarak ifade edilmektedir. İç belirleyiciler, bankaların karlılığını etkileyen mikro veya bankaya özgü belirleyiciler olarak adlandırılabilir. Dış belirleyiciler, banka yönetimi ile ilgili olmayan ancak banka karlılığını etkileyen değişkenlerdir. Dış faktörler finansal faaliyetlerin işleyişini ve performansını etkileyen ekonomik ve yasal ortam olarak tanımlanabilmektedir. Banka karlılığı literatürü, piyasa gücü teorisi (dış faktörler) ve bankaya özgü faktörler (iç faktörler) teorisi kullanılarak otuz yıldan fazla bir süredir araştırılmaktadır.⁴ Piyasa gücü teorisi, bankalarda oluşan kârların nedenini piyasanın oluşturduğunu öne sürmektedir. Buna karşılık, verimlilik yapısı teorisi ise bankanın karlılığını yönetsel kaliteye bağlamaktadır.

Bankaya özgü karlılık belirleyicileri iki ayrı kategoride incelenebilmektedir. İlki, ödeme gücü ve aktif kalitesi gibi finansal sağlamlık göstergelerini içermektedir. İkinci kategori ise büyüklük, verimlilik, çeşitlendirme ve iş modelleri ölçümlerinden oluşmaktadır.

Banka sermayesi karlılığın önemli bir belirleyicisi olarak görülse de etkisi belirsizdir. Piyasa değeri, herhangi bir borsada işlem gören şirketin değerini hesaplamak için kullanılır. Piyasa değeri, mevcut hisse sayısı ile şirketin hisse senedinin piyasa fiyatı çarpılarak hesaplanmaktadır. Şirketin hisse fiyatı veya piyasa değerinin artması şirketin şu an iyi performans

³Hamid Mohsin Jadah, Manar Hayder Ali Alghanimi, Noor Sabah Hameed AlDahaan ve Noor Hashim Mohammed Al-Husainy, "Internal and external determinants of Iraqi bank profitability", *Banks and Bank Systems*, 15(2), (2020), 79-93.

⁴Panayiotis Athanasoglou, Delis Manthos ve Staikouras Christos, "Determinants of bank profitability in the South Eastern European region", *Journal of Financial Decision Making*, 2: 1-17, (2006).

gösterdiğini ve ayrıca şirketin gelecekteki kazançları hakkında olumlu bir beklentinin var olduğunu göstermektedir. Bu şekilde piyasa kapitalizasyonunun herhangi bir şirketin borsadaki mevcut ve beklenen performansının yansıması olduğu ifade edilebilir. Daha yüksek kapitalizasyon oranlarına sahip bankalar, daha düşük iflas olasılığı nedeniyle daha düşük fonlama maliyetleriyle karşı karşıya kalmakta ve dolayısıyla kazançlar özsermaye tarafından desteklenmektedir.⁵ Farklı olarak, yüksek verimli bankalar düşük sermaye seviyelerini koruma eğilimindeyken, düşük verimli bankalar daha yüksek sermaye oranlarına sahiptirler.⁶ Bununla birlikte, büyük çeşitlendirilmiş bankaların daha düşük sermaye rezervleri tutma eğiliminde olduğunu ve türevler gibi yüksek riskli iş kollarında daha aktif olma eğiliminde oldukları öne sürülmektedir.⁷

Takipteki krediler, müşterilerin banka ile yapılan sözleşme sonrasında yükümlülüklerinin bir kısmını veya tamamını ödeyemedikleri durum olarak tanımlanabilir. Kötü yönetim hipotezi, yanlış seçimden kaynaklanan takipteki kredilerdeki artışa tepki olarak, banka yönetiminin kötü kredilerin yönetimine ve izlenmesine daha fazla kaynak enjekte etme eğiliminde olduğunu belirtmektedir.⁸ Bu durum faaliyet giderlerinde artışa ve maliyet-gelir oranının yükselmesine neden olur. Böylece takipteki kredilerdeki artış banka performansını olumsuz yönde etkileyecektir.⁹

Daha büyük bankaların, küçük bankalara göre ölçek ekonomileri (artan operasyonel verimlilik) ve kapsam ekonomileri (yüksek derecede ürün ve kredi çeşitlendirmesi) avantajlarına sahip olmaları beklenmektedir. Dolayısıyla, büyüklüğün banka karlılığı üzerinde olumlu bir etkisi olmasını beklenir.¹⁰ Aşırı büyük bankaların bürokratik ve büyüklükle bağlantılı diğer bazı nedenlerden dolayı büyüklük ve karlılık arasında negatif bir ilişkinin

⁵Ms Enrica Detragiache, Tressel Mr Thierry ve Turk-Ariss Rima, Where Have All the Profits Gone? European Bank Profitability Over the Financial Cycle. *IMF Working Papers*, (2018).

⁶Anh Do Van, "Does better capitalization enhance bank efficiency and limit risk taking? Evidence from ASEAN commercial banks", *Global Finance Journal*, (2021).

⁷Rebecca Demsetz ve Strahan Philip, "Diversification, size, and risk at bank holding companies", *Journal of Money, Credit and Banking*, 29, (1997), 300-313.

⁸Allen Berger, Hanweck Gerald ve Humphrey David, "Competitive viability in banking: Scale, scope, and product mix economies", *Journal of Monetary Economics*, 20(3), (1987), 501-520.

⁹Matthew Adeolu Abata, "Asset Quality And Bank Performance: A Study of Commercial Banks in Nigeria", *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(18), (2014), 39-44.

¹⁰Fotios Pasiouras ve Kyriaki Kosmidou, "Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union", *Research in International Business and Finance*, 21(2), (2007), 222-237.

varlığı bulunmuştur. Bu nedenle, etkinin varlığı, gücü ve yönü çalışma bazında ampirik olarak incelenmelidir.

Bir bankanın faaliyet performansı, genellikle varlık getirisi oranı, yatırım getirisi oranı veya benzer oranlar gibi muhasebe ve finansal oranlar kullanılarak ölçülmektedir. Bu oranlar, önceki dönemlerle ve diğer bankaların performansı ile karşılaştırıldığında, bir bankanın finansal performansı hakkında yatırımcılar ve yöneticiler için birer göstergedir. Oran analizi sonucunda operasyon verimliliği yüksek olan bankaların daha yüksek banka karlılığına sahip olduğu öne sürülmektedir.¹¹ Ancak oran incelemesinin eksiklikleri vardır. Birincisi, finansal oranların, yönetimin eylemlerinin ve geleceği etkileyecek yatırım kararlarının değerini mevcut performansın aksine dikkate almamasıdır.¹² Belirtildiği üzere, bir banka yönetsel açıdan bazı konularda kötü yönetilse bile, diğer alanlarda özellikle iyi performans göstererek telafi ettiği sürece oran analizi sonucunda iyi performans gösteriyor gibi görünebilmektedir.

Gelir çeşitlendirmesi, maliyetli finansal sıkıntıların oluşumunu azaltan iflas riskine karşı bir korunma sağlamaktadır.¹³ Çeşitlendirme, özellikle operasyonların ölçeği ve kapsamı artarsa, karlılığı ve operasyonel verimliliği artıran bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁴ Ayrıca, gelir çeşitlendirmesi, bankaların yetkilendirilmiş gözlemciler olarak rolünü güçlendirerek aracılık hacmini artırır. Bunun nedeni, bankaların diğer finansal hizmetlerin sunumunu artırmak için kredi verme ilişkilerinden sahip oldukları bilgileri kullanarak bilgi asimetrisini sınırlayabilmeleridir.¹⁵ Gelir çeşitlendirmesi ve karlılık arasındaki ilişkinin yönü tartışmalıdır.

Mali ve parasal disiplin, faiz oranlarının ve risk primlerinin kademeli olarak düşürülmesi, ülkelerde beklenen yaşam boyu gelirin yükselmesi ve artan para talebi gibi makroekonomik faktörlerin tümü finansal piyasaların gelişimine olumlu katkıda bulunmaktadır. Makroekonomik koşulların

¹¹Andreas Dietrich ve Gabrielle Wanzenried, "Determinants of bank profitability before and during the crisis: Evidence from Switzerland", *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 21(3), (2011), 307-327.

¹²David Sherman ve Franklin Gold, "Bank branch operating efficiency: Evaluation with data envelopment analysis", *Journal of Banking and Finance*, 9 (2), (1985), 297-315.

¹³Kenneth Froot ve Jeremy Stein, "Risk management, capital budgeting, and capital structure policies for financial institutions: an integrated approach", *Journal of Financial Economics*, 47:55, (1998).

¹⁴Yoram Landskroner, David Ruthenberg ve David Zaken, "Diversification and performance in banking: the Israeli case", *Journal of Financial Services Research*, 27(1), (2005), 27-49.

¹⁵Lieven Baele, Olivier De Jonghe ve Rudi Venneti, "Does the stock market value bank diversification?" *Journal of Bank Finance*, 31, (2007), 1999-2023.

göstergeler yardımı ile muhasebeleştirilmesi standart bir uygulamadır ve kârlılığın döngüsel olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁶ Ekonomik bir genişleme, bankaların sunduğu hizmetler olan finansal aracılık hizmetlerine olan talebi artırmakta ve böylece net faiz geliri, ücretler ve komisyonlar yükselmektedir. Ayrıca ekonomik büyüme ile birlikte geri ödenemeyen krediler azalacak ve böylece bankalar daha karlı hale geleceklerdir.

Literatürün balkan ülkeleri üzerine yapılan kısmi incelendiğinde ülke bazında farklı bulgu sonuçları ile karşılaşmıştır. Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya'dan 127 bankanın 2005-2009 yılları arasındaki verileri kullanılarak bankaların karlılığını etkileyen faktörler araştırılmıştır.¹⁷ Panel GMM bulgularına göre net faiz gelirleri banka karlılığını pozitif olarak etkilemektedir. 11 Balkan ülkesinden toplamda 232 bankanın banka karlılığının sabit ekili regresyon ile araştırıldığı çalışmada özkaynak oranı, likidite, ekonomik büyüme ve enflasyon oranının banka karlılığını pozitif, kredi riski ve yönetim etkinliğinin banka karlılığını negatif olarak etkilediği görülmüştür.¹⁸ Makedonya'da bulunan 16 bankanın verileri dinamik panel veri analizi ile araştırılmıştır.¹⁹ Bulgulara göre banka karlılığının içsel faktörleri arasında en önemlisi faaliyet gideri oranıdır. Ayrıca, karlılık en fazla ödeme gücü riski ve likidite riskinden etkilenmektedir. Dış değişkenler açısından bakıldığında, ekonomik büyüme ve bankacılık sistemi reformu Makedonya Cumhuriyeti'nde banka karlılığı üzerinde önemli bir etki göstermektedir. Balkan ülkeleri üzerine yapılan bir diğer çalışmada Kosova, Arnavutluk, Makedonya ve Sırbistan'da bulunan 45 bankanın 2013-2019 dönemindeki verilerini incelenmiştir.²⁰ İncelemenin sonucuna göre, özsermaye getiri oranı takipteki kredilerden negatif olarak etkilenirken varlık getiri oranı pozitif olarak etkilenmektedir. Bir diğer çalışmada Arnavutluk'ta hizmet veren 12

¹⁶Ugo Albertazzi ve Leonardo Gambacorta, "Bank Profitability and the Business Cycle", *Journal of Financial Stability*, 5 (4), (2009), 393-409.

¹⁷Vesca Bucevska ve Branka Hadzi Misheva, "The determinants of profitability in the banking industry: Empirical research on selected Balkan countries", *Eastern European Economics*, 55(2), (2017), 146-167.

¹⁸ Bilge Canbaloğlu, "Yükselen ve gelişen Avrupa ülkelerinde bankacılık sektörü kârlılığının belirleyicileri", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), (2019), 687-698.

¹⁹Marijana Curak, Klime Poposki ve Sandra Pepur, "Profitability determinants of the Macedonian banking sector in changing environment", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, (2012), 406-416.

²⁰Sevdie Alshiqi ve Albana Sahiti, "Risk management and profitability of commercial banks of Western Balkans countries of Kosovo, Albania, North Macedonia, and Serbia", *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 8(1), (2021), 81-88.

bankanın 2005-2012 yılları arasındaki verileri incelenmiştir.²¹ Bahsedilen diğer çalışmadan farklı olarak bu çalışmanın bulgularına göre varlık getiri oranı takipteki kredilerden negatif olarak etkilenmektedir.

2. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada banka karlılığını etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla 9 balkan ülkesinin 2008-2017 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. Veriler Dünya Bankası veri havuzundan temin edilmiştir.

Tablo 1. Verisi Kullanılan Ülkeler

Arnavutluk	Sırbistan
Bosna Hersek	Slovenya
Bulgaristan	Türkiye
Hırvatistan	Yunanistan
Makedonya	

Veriler panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Panel veriler, zaman içindeki farklı kesitler hakkında gözlemler içeren verilerdir. Panel veri serilerini oluşturabilecek gruplara örnek olarak ülkeler, firmalar, bireyler veya demografik gruplar verilebilmektedir. Zaman serisi verileri gibi, panel verileri de kronolojik olarak düzenli bir sıklıkta toplanan gözlemleri içermektedir. Ayrıca, kesitsel veriler gibi, panel veriler de bir grup birey arasındaki gözlemleri içermektedir.²² Araştırmada kullanılan regresyon modeli aşağıda verilmektedir.

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 TakiptekiKredilerOranı + \beta_2 MaliyetGelirOranı + \beta_3 GSYİH + \beta_4 Enflasyon + \varepsilon_{it}$$

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 TakiptekiKredilerOranı + \beta_2 MaliyetGelirOranı + \beta_3 GSYİH + \beta_4 Enflasyon + \varepsilon_{it}$$

Varlık getiri oranı (ROA), öz sermaye getiri oranı (ROE) banka karlılığını gösteren başlıca muhasebe ölçütleridir. Varlık getiri oranı, vergi sonrası kârın toplam varlıklara oranı (% olarak ifade edilir), öz sermaye getiri oranı ise vergi sonrası kârın toplam öz sermayeye oranıdır. Varlık getiri oranı, bir banka yönetiminin bankanın varlıklarından kar elde etme yeteneğini

²¹Eliona Gremi, "Internal factors affecting Albanian banking profitability", *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(9), (2013), 19-19.

²²Cheng Hsiao, "Panel data analysis—advantages and challenges", *Mathematics and Statistics*, 16(1), (2007), 1-22.

göstermektedir. Öz sermaye getiri oranı ve varlık getiri oranı, banka yönetiminin bankanın fiili yatırım kaynaklarını ne kadar uygun kullandığını göstermektedir. Öz sermaye getiri oranı finansal kaldıracı ve bununla ilişkili riski ihmal ettiğinden, varlık getiri oranına banka karlılığını değerlendirmede önem atfedilmektedir.

Maliyet gelir oranı (COI), işletme maliyetlerinin elde edilen toplam gelire oranı olarak tanımlanmaktadır ve banka karlılığı ile negatif bir ilişkisi olması beklenmektedir.²³

Ödenemeyen kredilerin ortaya çıkaracağı riski temsil etmek amacıyla, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı (NPL) incelenmektedir. Takipteki alacakların banka karlılığı ve kredi verme davranışı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.²⁴ Takipteki alacaklardaki bir artış bankanın tutması gereken daha yüksek karşılıklara, daha düşük karlılığa ve banka sermayesinde önemli kayba yol açmaktadır. Kısaca beklentiye göre kredi riskine maruz kalmanın artmasının banka karlılığının azaltmaktadır.

Ülke düzeyinde makroekonomik ve finansal yapı değişkenleri banka karlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ekonomik büyüklük (GSYİH) ile finansal sektör karlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen alandaki literatüre göre, ülkelerde ekonomik büyüme oluşması bankaların karlılığı üzerinde olumlu bir etkiyi ortaya çıkarmaktadır.²⁵

Enflasyonun banka kârlılığı üzerindeki etkisi, ücretlerin ve diğer faaliyet giderlerinin enflasyondan daha hızlı büyüyüp büyümemesine bağlıdır. Enflasyon öngörülmezse ve bankalar faiz oranlarını enflasyona göre ayarlayamadıkları durumda maliyetlerde artış görülebilmektedir. Böylece, enflasyon banka karlılığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.²⁶

²³Nicolae Petria, Capraru Bogdan ve Iulian Ihnatov, "Determinants of banks' profitability: evidence from EU 27 banking systems." *Procedia economics and finance* 20, (2015), 518-524.

²⁴Ash Demircug-Kunt ve Hary Huizinga, "Determinants of commercial bank interest margins and profitability: Some international evidence" *The World Bank Economic Review*, 13(2), (1999), 379-408.

²⁵Bilge Canbaloğlu, "Yükselen ve gelişen Avrupa ülkelerinde bankacılık sektörü kârlılığının belirleyicileri", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), (2019), 687-698.

²⁶Hakan Sarıtaş, Sinem Kangallı ve Altan Gökçe, "Banka karlılığı ile finansal oranlar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin sistem dinamik panel veri modeli ile analizi: Türkiye araştırması", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), (2016), 87-108.

3. Bulgular

Banka karlılığını etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen panel regresyon bulguları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Panel Regresyon Bulguları

	Varlık Getiri Oranı	Özsermaye Getiri Oranı
Takipteki Krediler Oranı	-.60573* (0.00)	-.05858** (0.01)
Maliyet Gelir Oranı	-.20156 (0.31)	-.03035 (0.31)
GSYİH	1.7189*** (0.07)	.18290*** (0.06)
Enflasyon	-.11115 (0.153)	-.01189 (0.11)
Sabit	32.057*** (0.055)	3.954*** (0.068)
R2	0.13	0.15
F İstatistiği	137.06 (0.00)	67.260 (0.00)
Wooldridge	47.006 (0.00)	11.453 (0.00)
Levene, Brown, Forsythe	4.777 (0.00)	2.505 (0.01)
Seçim Testleri Sabit, Rassal, Havuzlanmış		
F Testi	20.217 (0.00)	21.108 (0.00)
Hausman Testi	3.734 (0.44)	5.921 (0.20)
Yöntem	Rassal Etkili(Rogers S.H)	Rassal Etkili(Rogers S.H)

*, **, *** Sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı simgelemektedir.

F Testi sonuçlarına göre havuzlanmış modelin uygun olmadığı görülmektedir. Sabit veya Rassal etkili panel regresyon yöntemlerinden hangisinin daha uygun olacağını gözlemek için Hausman testi yapılmaktadır. Rassal etkili panel regresyon yönteminin uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, otokorelasyon ve değişen varyans varlığı sırasıyla Wooldridge ve Levene, Brown, Forsythe testleri ile araştırılmıştır. Modelde değişen varyans ve otokorelasyon sorunu olduğu görülmektedir. Bu nedenle Rogers (1993) modeli güçlü bir model olarak kullanılmıştır. Rogers (1993) tarafından ortaya çıkarılan model, değişen varyans ve otokorelasyon

problemleri olduğunda dahi dirençli standart hatalar verebilen güçlü bir model olarak kabul edilmektedir.

Tablo 2'ye göre varlık getiri oranı ve öz sermaye getiri oranı bağımsız değişkenlerini takipteki kredi oranı negatif olarak etkilemektedir. Her iki karlılık oranını da pozitif olarak etkileyen değişkenin GSYİH olduğu görülmektedir. Enflasyon ve maliyet gelir oranı değişkenleri her iki karlılık oranı için istatistiksel olarak anlamsız sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

4. Sonuç

Banka karlılığı, uygulanan banka stratejisinin ve içinde bulunulan ekonomik çevrenin etkileşimi ile ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, yalnızca seçilen bankacılık sektöründe iç dinamiklerin araştırılması yerine, çok sayıda ampirik araştırmada banka faktörleri ve ekonomik çevrenin etkisi eşit önemle araştırılmaktadır. Bankaların diğer bankalara göre avantajları, bankanın büyüklüğünden, aktif büyümesinden, risk yönetimi kalitesinden ve pazar payından kaynaklanabilmektedir. Ampirik araştırmalarda bankaların performansının açıklanmasında yaygın olarak kullanılan ve teorik literatürden çıkarılan açıklayıcı değişkenler kullanılan veri periyodu ve yeri açısından farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, bu makalenin amacı, seçilen banka özelliklerine ilişkin soruları ele alan sayısız teorik alanı gözden geçirmek ve tartışmak değil, daha ziyade balkan ülkeleri için yeni bulgular ortaya koymaktır.

Çalışmada banka içi faktörler olarak maliyet gelir oranı ve takipteki krediler oranı kullanılmıştır. Bulgulara göre maliyet gelir oranı istatistiksel olarak anlamsız bir etkiye sahiptir. Bir diğer banka içi faktör olan takipteki kredilerin artması banka sermaye yapısını bozmakta ve dolayısıyla karlılığı olumsuz etkilemektedir. Balkan ülkeleri için de takipteki kredilerin önemli bir negatif faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomik büyüklük (GSYİH) ve enflasyon, bankaların kârlılık modelinde yer alan makroekonomik değişkenlerdir. GSYİH, bireysel ve ortak tüketim yatırım kararlarının, nüfusun ve tüzel kişilerin mevduat oluşumunun ana kaynağıdır. GSYİH'nin artması bankaların kredi ve mevduat pozisyonlarını büyütecek ve dolayısıyla banka karlılığını olumlu yönde etkileyecektir. Çalışmada balkan ülkeleri için GSYİH değişkeni istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak bankaların karlılığını etkilediği gözlenmiştir. Tüketici Fiyat Endeksi ile ölçülen enflasyonun banka karlılığına etkisi olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Enflasyon faiz oranlarının yapısında belirleyici bir role sahiptir. Böylece, daha yüksek bir enflasyon oranı, kredilerde daha yüksek faiz oranlarına ve ayrıca bankaların daha yüksek kârlılığına neden olabilmektedir. Lakin, kredi faiz oranlarının artması

durumunda, yüksek enflasyon nedeniyle kredi geri ödeme riski de ortaya çıkabilmektedir. Tüketici ve üreticilerin ekonomik durumunu sarsan enflasyon bankaların karını negatif etkileyebilmektedir. Bulgulara göre enflasyon istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç göstermemiştir.

Balkan ülkelerinde hizmet veren bankalar için yatırım ve büyüme kararları ekonomik büyüme üzerinden verilmelidir. Çalışmanın da bulgularında görüleceği üzere ülke düzeyinde artan ekonomik büyüme banka karlılığını hem varlık getiri oranı hem de özsermaye getiri oranı bakımından artırmaktadır. Takipteki krediler önem verilmesi gereken bir diğer konu olarak bankaların gündeminde olmalıdır. Takipteki krediler oranı değişkeninin Balkan ülkeleri için olumsuz bir faktör olduğu araştırma sonucunda görülmektedir. Bu bağlamda, bankalar takipteki kredileri düşürmenin yollarını aramalı ve kredi tahsisinde verilebilecek riskli kararlardan kaçınmalıdırlar.

Kaynakça

- ABATA Matthew Adeolu, “Asset Quality And Bank Performance: A Study of Commercial Banks in Nigeria”, *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(18), (2014), 39-44.
- ALBERTAZZI Ugo ve GAMBACORTA Leonardo, “Bank Profitability and the Business Cycle”, *Journal of Financial Stability*, 5 (4), (2009), 393–409.
- ALSHIQI Sevdie ve SAHITI Albana, “Risk management and profitability of commercial banks of Western Balkans countries of Kosovo, Albania, North Macedonia, and Serbia”, *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 8(1), (2021), 81-88.
- ATHANASOGLU Panayiotis, MANTHOS Delis ve CHRISTOS Staikouras, “Determinants of bank profitability in the South Eastern European region”, *Journal of Financial Decision Making*, 2: 1-17, (2006).
- BAELE Lieven, DE JONGHE Olivier ve VENNETI Rudi, “Does the stock market value bank diversification?” *Journal of Bank Finance*, 31, (2007), 1999–2023.
- BERGER Allen, GERALD Hanweck ve DAVID Humphrey, “Competitive viability in banking: Scale, scope, and product mix economies”, *Journal of Monetary Economics*, 20(3), (1987), 501-520.
- BUCEVSKA Vesca ve MİSHEVA Branka Hadzi, “The determinants of profitability in the banking industry: Empirical research on selected Balkan countries”, *Eastern European Economics*, 55(2), (2017), 146-167.
- CANBALOĞLU Bilge, “Yükselen ve gelişen Avrupa ülkelerinde bankacılık sektörü karlılığının belirleyicileri”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), (2019), 687-698.

- CURAK Marijana, POPOSKI Klime ve PEPUR Sandra, "Profitability determinants of the Macedonian banking sector in changing environment", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, (2012), 406-416.
- DEMIRGUC-KUNT Ash ve HUIZINGA Hary, "Determinants of commercial bank interest margins and profitability: Some international evidence" *The World Bank Economic Review*, 13(2), (1999), 379-408.
- DEMSETZ Rebecca ve PHILIP Strahan, "Diversification, size, and risk at bank holding companies", *Journal of Money, Credit and Banking*, 29, (1997), 300-313.
- DETRAGIACHE Ms Enrica, THIERRY Tressel ve RIMA Turk-Ariss, Where Have All the Profits Gone? European Bank Profitability Over the Financial Cycle. *IMF Working Papers*, (2018).
- DIETRICH Andreas ve WANZENRIED Gabrielle, "Determinants of bank profitability before and during the crisis: Evidence from Switzerland", *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 21(3), (2011), 307-327.
- DO VAN Anh, "Does better capitalization enhance bank efficiency and limit risk taking? Evidence from ASEAN commercial banks", *Global Finance Journal*, (2021).
- FROOT Kenneth ve STEIN Jeremy, "Risk management, capital budgeting, and capital structure policies for financial institutions: an integrated approach", *Journal of Financial Economics*, 47:55, (1998).
- GREMI Eliona, "Internal factors affecting Albanian banking profitability", *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(9), (2013), 19-19.
- HSIAO Cheng, "Panel data analysis—advantages and challenges", *Mathematics and Statistics*, 16(1), (2007), 1-22.
- JADAH Hamid Mohsin, ALGHANIMI Manar Hayder Ali, ALDAHHAAN Noor Sabah Hameed ve AL-HUSAINY Noor Hashim Mohammed, "Internal and external determinants of Iraqi bank profitability", *Banks and Bank Systems*, 15(2), (2020), 79-93.
- LANDSKRONER Yoram, RUTHENBERG David ve ZAKEN David, "Diversification and performance in banking: the Israeli case", *Journal of Financial Services Research*, 27(1), (2005), 27-49.
- PANICOS Demetriades ve FIELDING David, "Information, institutions, and banking sector development in West Africa", *Economic Inquiry*, 50.3 (2012): 739-753.
- PASIOURAS Fotios ve KOSMIDOU Kyriaki, "Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union", *Research in International Business and Finance*, 21(2), (2007), 222-237.
- SARITAŞ Hakan, KANGALLI Sinem ve GÖKÇE Altan, "Banka karlılığı ile finansal oranlar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin sistem dinamik panel veri modeli ile analizi: Türkiye araştırması", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), (2016), 87-108.

SHERMAN David ve GOLD Franklin, "Bank branch operating efficiency: Evaluation with data envelopment analysis", *Journal of Banking and Finance*, 9 (2), (1985), 297-315.

YÜKSEL Serhat, MUKHTAROV Shahriyar, MAMMADOV Elvin ve ÖZSARI Mustafa, "Determinants of profitability in the banking sector: an analysis of post-soviet countries", *Economics*, 6(3), (2018), 41.